

Odrednice i pokazatelji straha od uspjeha kod studentica završnih godina studija

Petrović, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:068833>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**ODREDNICE I POKAZATELJI STRAHA OD USPJEHA STUDENTICA
ZAVRŠNIH GODINA STUDIJA**

Diplomski rad

Dora Petrović

Mentorica: Prof. dr. sc. Željka Kamenov

Zagreb, 2021.

IZJAVA

Pod punom moralnom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno te da u njemu nema kopiranih, prepisanih ili preuzetih dijelova teksta tuđih radova koji nisu propisno označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su preneseni.

U Zagrebu, 15.5.2021.

Dora Petrović

Sadržaj

Uvod	1
<i>Strah od uspjeha</i>	2
<i>Teorije motivacije i strah od uspjeha</i>	4
<i>Atribucijska teorija</i>	6
Cilj	7
Problemi i hipoteze	8
Metoda	9
<i>Sudionici</i>	10
<i>Instrumenti</i>	11
<i>Postupak</i>	14
Rezultati.....	15
<i>Deskriptivni podaci</i>	15
<i>Provjera odrednica straha od uspjeha</i>	17
<i>Provjera utjecaja straha od uspjeha i vrste situacije na atribucije, procjenu uspjeha i ustrajanje</i>	19
Rasprava	23
<i>Tko ima strah od uspjeha?</i>	23
<i>Kako se strah od uspjeha manifestira u obliku atribucija i ponašanja?</i>	26
<i>Implikacije i prijedlozi za buduća istraživanja</i>	29
Zaključak	30
Literatura	31
Prilozi	36
<i>Prilog A</i>	36
<i>Prilog B</i>	38

Naslov: Odrednice i pokazatelji straha od uspjeha kod studentica završnih godina studija

Title: Determinants and manifestations of the fear of success in female graduate students

Dora Petrović

Sažetak

Cilj istraživanja bio je provjeriti koje su socijalne i osobne odrednice straha od uspjeha, kako se taj strah odražava u atribuiranju vlastitog uspjeha, procjeni vjerojatnosti uspjeha i ustrajanju u zadatku za postizanje uspjeha. Korištena je kombinacija asocijacijskog i simulacijskog eksperimentalnog nacrta, za čije je potrebe konstruirana vinjeta s hipotetskom situacijom napredovanja u karijeri. U istraživanju su sudjelovale 472 studentice završnih godina studija u RH. Rezultati višestruke regresijske analize pokazali su da jedini značajni samostalni doprinos u objašnjenju straha od uspjeha ima težnja ka postignuću. Rezultati složenih analiza varijanci pokazali su da studentice s visokim strahom od uspjeha imaju manje adaptivne kauzalne atribucije od studentica s niskim strahom od uspjeha. Scheirer-Ray-Hareovim testom utvrđeno je da studentice u situaciji bez natjecanja procjenjuju najveću vjerojatnost uspjeha, značajno manju u situaciji kada je konkurentica žena i najmanju kada je konkurent muškarac, neovisno o strahu od uspjeha. Istim testom utvrđeno je da studentice s niskim strahom od uspjeha procjenjuju značajno veću vjerojatnost za ustrajanjem u zadatku od studentica s visokim strahom od uspjeha te da procjenjuju značajno veću vjerojatnost ustrajanja u situaciji bez konkurencije, nego kada imaju konkurenciju. Dobiveni rezultati objašnjeni su pomoću Teorije straha od uspjeha Martine Horner i Modela očekivanja uspjeha Eccles i Wigfield.

Ključne riječi: strah od uspjeha, rodne uloge, atribucije, Model očekivanja uspjeha

Abstract

The aim of this study was to examine social and personal determinants of fear of success (FOS), how FOS is reflected in attributing one's own success, assessing the probability of success, and persevering in a task. Research design was a combination of regression and simulation experiment, for which a vignette showing the hypothetical career advancement situation was constructed. Participants were 472 Croatian female graduate students. The results of the multiple regression analysis showed that the only significant independent contribution to explaining FOS is the pursuit of achievement. The results of two way ANOVA showed that students with high FOS had less adaptive causal attribution set than students with low FOS. The Scheirer-Ray-Hare test showed that students in a non-competitive situation rated the highest probability of success, significantly lower in the situation when the competitor was a woman, and the lowest when the competitor was a man, regardless of FOS. The same test found that female students with low FOS rated a significantly higher chance of persevering in the task than female students with high FOS, and that they rated a higher probability of persisting in a non-competitive situation than when they have competition. The results were explained using Horner's Theory of the fear of success and the Eccles and Wigfield's Expectancy-value model.

Key words: fear of success, gender roles, attributions, Expectancy-value model

Uvod

Položaj žena u društvu kroz povijest je bio podređen muškarcima, a žene se za svoja prava u javnom prostoru aktivno bore još od 19. stoljeća kada je krenuo prvi val feminizma. Iako je današnji položaj žena u društvu po mnogo čemu bolji od žena prije 200 godina, još uvijek nije potpuno ravnopravan muškarcima. Kao jedan od dokaza tome u prilog jest činjenica da je 2015. u sklopu 17 globalnih ciljeva UN-a Agende 2030 peti cilj upravo Rodna ravnopravnost s čak 9 podciljeva na kojima je potrebno raditi kako bi se spriječila diskriminacija, nasilje i neravnopravnost žena u obiteljskom i javnom životu (United Nations, n.d.). Prema izvještaju o provedbi ciljeva u Hrvatskoj, od 2015. do 2021. nije postojao najvažniji strateški dokument u području rodne neravnopravnosti, *Nacionalni plan za ravnopravnost spolova*, što je stagniralo i moguće unazadilo stvaranje uvjeta za rodno ravnopravno društvo u Hrvatskoj (CESI, 2021). Prikaz neravnopravnog položaja žena pokazuju i razni statistički podaci, posebice u području rada. U Hrvatskoj žene čine tek 12.6% članova uprave i 22.33% članova nadzornih odbora dioničkih društava (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, 2020), suočavajući se tako s fenomenom *staklenog stropa*, odnosno nevidljivom barijerom koja otežava napredovanje žena na hijerarhijski viša radna mjesta (Nedović, Ivanković i Mišćević, 2015). Prisutan je i jaz u plaćama pa tako žene imaju prosječno oko 12.7% niže plaće te oko 21.5% niže mirovine od muškaraca (CESI, 2021). Podaci izvan Hrvatske nisu mnogo pozitivniji pa tako Thayer (2021) navodi da je pandemija korona virusa više pogodila žene u području rada nego muškarce, tako da je između studenog 2019. godine i studenog 2020. godine, trećina žena od 25 do 44 godine napustila radno mjesto zbog brige o djeci, dok je to učinilo tek 12% muškaraca. Zimmerman, Carter Soweel i Xu (2016) u svom istraživanju pokazuju da žene na sveučilištima, neovisno o tome dijele li ured s više žena ili muškaraca, doživljavaju više ostracizma na radnom mjestu od muških kolega. Također, žene u psihologiji, društvenoj znanosti u kojoj su brojčano više zastupljene, publiciraju manje radova, manje su citirane, imaju manje stipendije i manje su zastupljene u eminentnim područjima psihologije od svojih muških kolega (Gruber i sur., 2020), što je pokazatelj rodne segregacije u radu unutar područja koje se danas smatra stereotipno ženskim.

U nastanku rodne segregacije u području rada uvelike sudjeluje obrazovanje, pri čemu rodna dihotomizacija počinje već prilikom upisa srednje škole kada učenici imaju priliku birati u kojem će obrazovnom području nastaviti svoje obrazovanje (Baranović, 2011). Stereotipno muškim obrazovnim područjima smatraju se fizika, matematika, računarstvo i inženjerstvo, a stereotipno ženskim prvenstveno društvene i humanističke znanosti (Murphy, 1978; Baranović, 2011). Međutim, podaci o zastupljenosti žena i muškaraca prilikom upisa studija akademske godine 2018./19. u Hrvatskoj pokazuju da su žene mnogobrojnije od muškaraca u svim obrazovnim područjima osim tehničkih znanosti gdje ih je 27% od ukupnog broja upisanih studenata (Državni savez za statistiku RH, 2020). Iste godine područja studija koja su imala najveći postotak upisanih žena bila su biomedicina i zdravstvo (74.7%), interdisciplinarna područja znanosti (71.1%) te humanističke znanosti (70.9%). Javlja se pitanje kako je moguća ova velika diskrepanca u brojčanoj dominaciji žena u visokoškolskom obrazovnom sustavu, a s druge strane podzastupljenosti žena na hijerarijski visokim radnim pozicijama.

Strah od uspjeha

Jedno od mogućih objašnjenja moglo bi se pronaći u konstrukt *straha od uspjeha*, predloženog još 1968. godine u sklopu disertacije Martine Horner. Horner (1972) navodi kako se žene i muškarci ponašaju, razmišljaju i osjećaju u skladu sa stereotipima o rodnim ulogama koji odražavaju uvjerenje da su natjecanje, intelektualna postignuća, kompetentnost, samostalnost i vodstvo u skladu s maskulinošću i u konfliktu s femininosti. Stoga neke žene očekuju negativne posljedice uspjeha, poput mogućeg odbacivanja od strane društva zbog njihove neusklađenosti s femininom rodnom ulogom ili osjećaja nedovoljne femininosti, te tu pojavu naziva strahom od uspjeha. Kada žene percipiraju negativne posljedice uspjeha javlja se anksioznost koja inhibira njihovo ponašanje usmjereno k uspjehu. Prema ovoj teoriji, strah od uspjeha razvija se u djetinjstvu, implicitno učeći o rodnim ulogama od svoje okoline, a aktivira se ponajviše kod žena koje imaju visok motiv za postignućem u natjecateljskim situacijama i to kada im je konkurencija muškarac. Glavna postavka teorije Horner (1972) je pojava straha od uspjeha kod žena u kompetitivnoj situaciji u stereotipno muškom području. Dokazi u prilog tome dolaze iz empirijskih istraživanja, pa je tako u ranijim istraživanjima dobiveno da značajno

više straha od uspjeha doživljavaju žene u području medicine nego obrazovanja (Breedlove i Cicirelli, 1974), kao i da više straha od uspjeha doživljavaju žene koje rade u području strojarstva naspram psihologije i sestinstva (Janda, O'Grady i Capps, 1978). U novijem istraživanju, Gore i suradnici (2016) su pokazali da uz kolektivizam i spol, strah od uspjeha kod učenika predviđaju i socijalno uključujući faktori, poput niske obiteljske podrške i niske uključenosti u nastavu i izvannastavne školske aktivnosti. Strah od uspjeha se kroz različita istraživanja pokazao kao moguća prepreka u situacijama postignuća i kao prijetnja za pojavu određenih negativnih posljedica za razne aspekte života. Horner (1972) je svojim istraživanjima pokazala kako je strah od uspjeha konzistentan prediktor ponašanja u situacijama usmjerenim na postignuće. Specifičnije, žene s izraženim strahom od uspjeha statistički lošije rješavaju matematičke i verbalne zadatke u natjecateljskim situacijama, nego kada ih rješavaju samostalno. Također, pokazalo se da su žene s visokim strahom od uspjeha najuspješnije u zadacima koji su društveno smatrani visoko femininima (Sorrentino i Short, 1974). Novija istraživanja također ukazuju na vrlo nepovoljne korelate straha od uspjeha. Rezultati istraživanja Stanculescu (2013) pokazuju kako strah od uspjeha negativno korelira s optimizmom, samopoštovanjem i samoefikasnosti. U istraživanju Ekler i Yalcin Tilfarlioglu (2020) na uzorku turskih studenata pokazalo se da postoji značajna pozitivna veza između straha od uspjeha i osjetljivosti na odbijanje. Na uzorku poljskih studenata otkrivena je pozitivna povezanost straha od uspjeha i samokritičnosti (Kosakowska-Berezecka i sur., 2017). Utjecaj straha od uspjeha na karijerni uspjeh i određene karijerne odluke još uvijek je nedovoljno istražen, međutim Komalasari i suradnici (2017) ističu kako bi visok strah od uspjeha mogao nepovoljno utjecati na radni učinak.

Teorija straha od uspjeha podlegla je velikom broju kritika (Ward, 1978). Jedna od kritika usmjerena je na izvorni način mjerenja ovog konstrukta, prilikom čega je Horner (1968, prema Ward, 1978) koristila poluprojektivnu tehniku u kojoj je muškarcima i ženama prikazana jednaka priča uspješnog mladića ili djevojke koji/a je na kraju semestra bio/la najbolji/a student/ica na studiju medicine. Nakon prikazivanja priče, 65% djevojaka je produciralo negativno objašnjenje situacije i pokazalo strah od uspjeha, dok je isto

učinilo manje od 10% mladića (Horner 1968, prema Ward, 1978). Zbog korištenja ove poluprojektivne tehnike i nekonzistentnog ključa za odgovore, spekulira se o upitnoj valjanosti i pouzdanosti mjerenja. Osim metodoloških problema, rezultati istraživanja straha od uspjeha često nisu konzistentni, što također upućuje na problematiku s razumijevanjem same teorije od strane istraživača (Piedmont, 1988). Međutim, današnje mjere straha od uspjeha pokazuju zadovoljavajuće pokazatelje pouzdanosti i valjanosti (Weeks, Jakatdar i Heimberg, 2010).

Teorije motivacije i strah od uspjeha

Gledajući strah od uspjeha u kontekstu *Teorije motivacije za postignućem* (Atkinson i Feather, 1966), Horner (1972) isti konstrukt naziva *motivom za izbjegavanje uspjeha*. Prema ovoj teoriji, težnja za uspjehom jest umnožak motiva za uspjehom, vjerojatnosti uspjeha i privlačnosti cilja, a težnja za izbjegavanjem neuspjeha umnožak motiva za izbjegavanjem neuspjeha, vjerojatnosti neuspjeha i odbojnosti neuspjeha (Atkinson i Feather, 1966). Kada se napravi razlika težnje za uspjehom i težnje za izbjegavanjem neuspjeha dolazi se do ukupne motivacije za postignućem pojedinca. Budući da je ponašanje vrlo kompleksno i ne postoji potpuna veza između motivacije i ponašanja, potrebno je promatrati sve komponente koje vode do težnje za postizanjem uspjeha i težnje za izbjegavanjem neuspjeha. Iako Horner navodi kako je strah od uspjeha motivacijski čimbenik te ga naziva motivom za izbjegavanje uspjeha, Condry i Dyer (1976) predlažu da se strah od uspjeha treba promatrati kao situacijski čimbenik, odraz socijalnih normi u okolini koje nagrađuju socijalno očekivana ponašanja, a kažnjavaju devijantna ponašanja poput neusklađenosti rodnog identiteta i ponašanja pojedinca. Prema njihovom gledištu, u okviru *Teorije očekivanja i vrijednosti*, strah od uspjeha pripada komponenti privlačnosti cilja, koji postaje manje privlačan kada postoji očekivanje da će uspjeh donijeti negativne posljedice poput društvenog odbacivanja.

Izravno iz Atkinsonove teorije, Wigfield i Eccles (1992, 2000) izveli su *Teoriju očekivanja i vrijednosti* te *Model očekivanja uspjeha*, koji naglašavaju situacijsku komponentu motivacije za postignućem, uzevši u obzir i socijalno okruženje iz kojeg pojedinac dolazi. Budući da je strah od uspjeha uvjetovan i utjecajem okoline i percepcijom

pojedince o reakcijama okoline na njihovo ponašanje, strah od uspjeha će se u ovom radu promatrati u okviru ovog modela. U navedenom modelu ishod je ponašanje vezano uz postignuće, primjerice odabir ponašanja, ustrajanje i zalaganje u aktivnosti pa i krajnji uradak u nekom zadatku. Na ishod djeluje splet socijalnih, kognitivnih i motivacijskih čimbenika. Tako prvenstveno na svjesnoj i nesvjesnoj razini djeluje socijalni kontekst iz kojeg pojedinac dolazi. U socijalnom kontekstu se od okoline uči i o rodnim stereotipima, na primjeru drugih se percipira tko je uspješan i u kojem području (pa se tako i razvija ideja o *muškim* i *ženskim* zanimanjima) te se stvara kompletna slika društva o tome što je prihvatljivo, a što devijantno ponašanje kroz interpretaciju i atribuiranje događaja iz okoline. Osim toga, na osnovi prijašnjih vlastitih iskustava stvara se slika o sebi i vlastitim kompetencijama u različitim područjima uz koje se veže i afektivna komponenta, odnosno osjećaj (ne)zadovoljstva prilikom različitih ponašanja. Sve navedene komponente oblikuju vrijednost zadatka i očekivanja, što su sastavnice koje po modelu direktno utječu na ishod, odnosno ponašanje (Wigfield i Eccles, 2000). Vrijednost zadatka su uvjerenja zbog kojih se pojedinac uključuje u određenu aktivnost, a koja dobiva iz svoje okoline. Stoga je vrijednost zadatka definirana kroz nekoliko domena: interes, važnost, korisnost i cijena truda (Wigfield i Eccles, 2000). Interes je zapravo intrinzična vrijednost, odnosno uživanje prilikom izvođenja aktivnosti, važnost se odnosi na podudarnost zadatka s pojedinčevom slikom o sebi, korisnost označava povezanost zadatka s planom za budućnost i na njega se gleda kao sredstvo za dolazak do cilja, a cijena truda označava moguće negativne posljedice angažiranosti u zadatak poput emocionalne cijene u obliku anksioznosti, ulaganja vremena i truda (Wigfield i Eccles, 1992). Očekivanja su uvjerenja u vlastitu kompetentnost da se zadatak uspješno izvrši, a ovisi o karakteristikama zadatka poput njegove težine i o samopozdanju osobe, prošlim iskustvima i atribuiranju tih iskustava (Wigfield i Eccles, 2000). U kontekstu ovog modela, strah od uspjeha nastaje zbog percipiranja rodnih stereotipa iz socijalnog okruženja te vikarijskim učenjem o negativnim posljedicama uspješnih osoba iz rodno nesukladnih područja koji se zatim manifestira kroz različit odabir studija, manje ustrajanje u zadacima rodno nesukladnog područja i posljedičnom rodnom segregacijom u području rada.

Atribucijska teorija

Budući da strah od uspjeha mijenja i pojedinčeve atribucije uzroka uspjeha (Piedmont, 1988), potrebno se usmjeriti na još jednu utjecajnu teoriju motivacije, *Teoriju atribucija* (Weiner, 1986). Osnovna postavka ove teorije jest da naše ponašanje nije oblikovano samo prijašnjim iskustvima doživljavanja uspjeha i neuspjeha, već i našim pripisivanjem uzroka tim događajima (Weiner, 1986). Pa tako Weiner (1986) proces pripisivanja uzroka ponašanja naziva *atribuiranjem*, a pripisana objašnjenja uzroka i posljedica ponašanja *atribucijama*. *Općim atribucijskim modelom* Weiner (1986) objašnjava da antecedenti atribucija, odnosno okolinski i osobni činitelji poput specifičnosti situacije, društvenih normi, emocionalnog stanja osobe, uvjerenja i prošlih iskustava prethode i utječu na opažene uzroke ponašanja u određenoj situaciji, što ostavlja različite psihološke i bihevioralne posljedice s obzirom na pripisane atribucije određenim ponašanjima. Atribucije se klasificiraju u tri kauzalne bipolarne dimenzije: stabilnost uzroka, mjesto uzroka i podložnost kontroli (Weiner, 1986). Na dimenziji stabilnosti uzroci postignuća se razlikuju od nestabilnih do stabilnih, pri čemu je nestabilan onaj koji je slučajan ili trenutni poput afekta ili slučajnosti, a stabilan je onaj koji se kroz vrijeme ne mijenja, poput dugotrajnog zalaganja, sposobnosti ili dimenzija ličnosti. Na dimenziji mjesto uzroka atribuiranje uzroka se razlikuje od internalnog, u kojem se (ne)uspjeh pripisuje vlastitim sposobnostima ili trudu, do eksternalnog, u kojem se isti pripisuje vanjskim faktorima poput težine zadatka, sreće ili drugim obilježjima situacije. Podložnost kontroli je dimenzija na kojoj se razlikuje percepcija uzroka kao podložnog kontroli, kojim se može manipulirati i mijenjati ga, do onog koji nije podložan kontroli, tj. koji nije pod utjecajem pojedinca. Prema Weineru (1986) svaka od dimenzija ima različitu posljedicu, pa tako stabilnost kao posljedicu ima očekivanje budućeg (ne)uspjeha, mjesto uzroka različite emocionalne reakcije, a podložnost kontroli ponašanje usmjereno k budućem postignuću. Poželjan i adaptivan atribucijski stil je uspjeh pripisivati stabilnom, internalnom uzroku koji je podložan kontroli, što posljedično dovodi do očekivanja i budućih uspjeha, ugodnih emocija poput ponosa, ustrajanja u zadatku i većeg zalaganja. S druge strane, ako se uspjeh pripisuje nestabilnom, eksternalnom uzroku koji nije pod pojedinčevom kontrolom, dolazi do manjeg očekivanja budućih uspjeha, osjećaja srama i beznađa, manjeg truda ili

odustajanja. U atribucijskim stilovima postoje rodne razlike, tako muškarci svoj uspjeh češće pripisuju vlastitim sposobnostima (stabilan, internaliziran, uzrok podložan kontroli), dok žene uspjeh češće pripisuju sreći (nestabilan, eksternaliziran, uzrok koji nije podložan kontroli) (Viaene, 1979). S druge strane, muškarci neuspjeh ne očekuju, a ako se dogodi pripisuju ga slučajnosti, dok žene češće očekuju neuspjeh i pripisuju ga stabilnijim uzrocima (Viaene, 1979). Frieze i suradnici (1979) objašnjavaju da pripisivanje uspjeha žena sreći implicira osjećaj manjeg ponosa i odgovornosti za svoje postignuće te osjećaj manjeg srama za neuspjehe, posebice u stereotipno muškim područjima. Kod žena s izraženim strahom od uspjeha pokazalo se da svoj uspjeh pripisuju više eksternalno, kako bi zaštitile svoj rodni identitet, odnosno femininost (Piedmont, 1988).

Uzevši sve spomenute teorije i konstrukte u obzir, strah od uspjeha ostavlja nepovoljne posljedice po ponašanje (Horner, 1968) i atribucijski stil (Piedmont, 1988) u situacijama postignuća. Istraživanja i dalje nisu konzistentna oko odrednica straha od uspjeha, međutim, Horner (1968) ističe da se javlja ponajviše kod žena s visokom potrebom za postignućem u situacijama natjecanja kada je suparnik muškog roda, što inhibira njihov učinak u zadatku. Osim toga, strah od uspjeha ovisan je i o društveno političkim čimbenicima te se češće javlja u kolektivističkim društvima (Gore i sur., 2011) gdje su i stavovi o rodnim ulogama tradicionalniji. Budući da je sama premisa ovog konstrukta da se strah od uspjeha javlja zbog straha od negativnih posljedica od strane društva zbog nekompatibilnosti ponašanja i rodnih uloga (Horner, 1968), za očekivati je da će biti izraženiji kod onih žena koje se više identificiraju s drugim ženama, odnosno kojima je izraženiji ženski rodni identitet. Cijela dinamika odrednica i posljedica straha od uspjeha mogu se objasniti *Teorijom očekivanja i vrijednosti* (Wigfield i Eccles, 1992; 2000).

Cilj

Budući da literatura upućuje na veću problematiku kod žena nego muškaraca u situacijama postignuća, cilj ovog rada je provjeriti javlja li se strah od uspjeha u populaciji hrvatskih studentica završnih godina studija u suvremenom hrvatskom društveno političkom kontekstu te koji ga faktori mogu predvidjeti. Prema *Teoriji očekivanja i*

vrijednosti i tezi da je strah od uspjeha uvjetovan očekivanjima negativnih posljedica uspjeha od strane tradicionalne okoline, cilj je ispitati hoće li se percipirani stereotipi o rodnim ulogama kolega sa studija i femininost/maskulnost studijskog programa kao situacijski kontekst te rodni identitet studentica i težnja ka postignuću kao dispozicijske dimenzije pokazati značajnima u objašnjenju straha od uspjeha. Osim toga, cilj je provjeriti kako će strah od uspjeha djelovati na ponašanje i atribuiranje uzroka uspjeha u situacijama postignuća, s obzirom na to jesu li one natjecateljske ili ne i s obzirom na rod konkurenta u tim situacijama. Budući da manjka istraživanja koja se bave manifestacijama straha od uspjeha u području rada, a studentice uskoro završavaju svoj studij i prelaze na tržište rada, ovakvi podaci mogli bi pružiti značajne smjernice o mogućim preprekama za karijerni razvoj žena u Hrvatskoj.

Problemi i hipoteze

Iz navedenog cilja proizašli su sljedeći problemi i hipoteze istraživanja:

Problem 1: Ispitati previđaju li rodni identitet, težnja ka postignuću, percepcija stavova kolega o rodnim ulogama te maskulnost/femininost studijskog usmjerenja strah od uspjeha kod studentica završnih godina studija.

Hipoteza 1: Rodni identitet, težnja ka postignuću te maskulnost/femininost studijskog usmjerenja imat će značajan pozitivan samostalni doprinos, a percepcija stavova kolega o rodnim ulogama značajan negativan samostalni doprinos u predviđanju straha od uspjeha. Specifičnije, studentice koje percipiraju tradicionalnije stavove kolega na *Skali stavova o rodnim ulogama*, postižu više rezultate na *Skali rodnog identiteta*, *Skali težnje ka postignuću* te procjenjuju da na njihovom studiju ima više muških kolega u odnosu na ženske kolegice, imat će i viši rezultat na *Modificiranoj ljestvici straha od uspjeha*.

Problem 2: Ispitati utjecaj vrste hipotetske situacije i straha od uspjeha na atribucije uspjeha te procjenu vjerojatnosti ustrajanja u zadatku i vjerojatnosti uspjeha u zadatku.

Hipoteza 2: Studentice s niskim strahom od uspjeha iskazat će adaptivniju atribuciju uspjeha, tj. uzrok uspjeha će procijeniti značajno više stabilnim, internalnim i podložnim

kontroli od studentica s visokim strahom od uspjeha. Studentice s visokim i niskim strahom od uspjeha procjenjivat će najveću internalnost, stabilnost i podložnost kontroli uzroka uspjeha u situaciji bez natjecanja, a u situaciji natjecanja će studentice s visokim strahom od uspjeha procjenjivati značajno veću internalnost, stabilnost i podložnost kontroli uzroka uspjeha kada je protukandidat žena nego muškarac, dok te razlike kod studentica niskog straha od uspjeha neće biti.

Hipoteza 3: Studentice s niskim strahom od uspjeha procjenjivat će značajno veću vjerojatnost dobivanja promaknuća u hipotetskoj situaciji nego studentice s visokim strahom od uspjeha. Studentice s visokim i niskim strahom od uspjeha procjenjivat će najveću vjerojatnost dobitka promaknuća u situaciji bez natjecanja, a u situaciji natjecanja će studentice s visokim strahom od uspjeha procjenjivati značajno veću vjerojatnost dobitka promaknuća kada je protukandidat žena nego muškarac, dok te razlike kod studentica niskog straha od uspjeha neće biti.

Hipoteza 4: Studentice s niskim strahom od uspjeha procjenjivat će značajno veću vjerojatnost ustrajanja u zadatku, nego studentice s visokim strahom od uspjeha. Studentice s visokim i niskim strahom od uspjeha procjenjivat će najveću vjerojatnost ustrajanja u zadatku u situaciji bez natjecanja, a u situaciji natjecanja će studentice s visokim strahom od uspjeha procjenjivati značajno veću vjerojatnost ustrajanja u zadatku kada je protukandidat žena nego muškarac, dok te razlike kod studentica niskog straha od uspjeha neće biti.

Metoda

Provedeno je kvantitativno istraživanje u kojem je korištena kombinacija asocijacijskog i simulacijskog eksperimentalnog nacrta. U asocijacijskom dijelu nacrta ispitani su maskulinitet, odnosno feminitet studija, percepcija stavova o rodnim ulogama kolega sa studija, težnja ka postignuću te osobni rodni identitet studentica kao pretpostavljene odrednice straha od uspjeha. U simulacijskom eksperimentalnom dijelu nacrta formule 2x3, kao nezavisne varijable su korišteni strah od uspjeha (razine: visoki i niski strah od uspjeha podijeljeni prema medijanu) te vrsta simulacijske situacije

(natjecateljska situacija s muškim kandidatom, natjecateljska situacija sa ženskom kandidatkinjom te kontrolna situacija bez natjecanja). Zavisne varijable su tri kauzalne dimenzije atribucija uspjeha (mjesto uzročnosti, podložnost kontroli i stabilnost uzroka), procjena vjerojatnosti uspjeha te procjena ustrajanja u zadatku opisanom u situaciji.

Sudionici

Ciljana populacija u ovom istraživanju bile su studentice diplomskih studija i završnih godina integriranih studija te apsolventice koje studiraju na području Republike Hrvatske. Odnosno studentice koje su pri kraju svog studija i uskoro će se suočiti sa svojim prvim karijernim odlukama. Uzorak je prigodan i prikupljen je metodom snježne grude. U istraživanju su sudjelovale 472 studentice. Raspon dobi sudionica je od 20 do 40 godina ($M=23.7$) od čega njih 60.8% ima 23 ili 24 godine. Uzorak je heterogen prema mjestu iz kojega sudionice dolaze, tako da iz manjeg mjesta ili sela dolazi 32.4% sudionica, iz manjeg grada 28.8%, iz grada 8.1%, a iz velikog grada njih 30.7%. Deskriptivni podaci o raspodjeli sudionica prema nositelju, području i godini studija prikazani su u Tablici 1.

Tablica 1

Struktura sudionica prema nositelju, području i godini studija (N=472)

		<i>n</i>	%
Nositelj studija	Sveučilište u Zagrebu	287	61.06
	Sveučilište u Splitu	55	11.71
	Sveučilište u Osijeku	32	6.81
	Sveučilište u Rijeci	31	6.60
	Sveučilište u Zadru	22	4.68
	Ostala Sveučilišta	27	5.74
	Veleučilišta	16	3.40
	Područje studija	Biomedicina i zdravstvo	78
Biotehničke znanosti		13	2.76
Društvene znanosti		177	37.58
Humanističke znanosti		74	15.71
Interdisciplinarna područja znanosti		8	1.7
Prirodne znanosti		23	4.88
Tehničke znanosti		94	19.96
Umjetničko područje		4	0.85
Godina	Pretposljednja	204	43.59

studija	Posljednja	210	44.87
	Apsolventska	54	11.54

Legenda: *n*- broj sudionica

Instrumenti

Skala rodnog identiteta

Skala rodnog identiteta (*eng. Self-Perceived Gender Typicality*) (Patterson, 2012) dio je šire mjere rodnog identiteta koji uključuje mjere rodnog zadovoljstva, zadovoljstva rodnim ulogama i percepcije pritiska prilagodbe rodnim ulogama. Skala osobnog rodnog identiteta ima 10 čestica kojima se ispituje percepcija sličnosti sudionika s osobama istog roda (primjer čestice: *“Izgledam kao i većina drugih djevojaka.”*). Zadatak sudionika je na skali s 4 uporišne točke od 1 (uopće ne) do 4 (u potpunosti da) procijeniti koliko su tvrdnje za njih osobno istinite. Ukupni rezultat skale računa se kao suma svih odgovora podijeljena brojem čestica, a viši rezultat ukazuje na veću sukladnost rodnog identiteta i spola. Dobivena je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije $\alpha=.79$, što je zadovoljavajuća i očekivana vrijednost za navedenu skalu (Patterson, 2012).

Skala stavova o rodnim ulogama

Kao mjera percepcije stavova o rodnim ulogama od strane kolega sa studija korištena je Skala stavova o rodnim ulogama (Kamenov, Jugović i Jelić, 2009; prema Kamenov i Galić, 2011) s prilagođenom uputom. Skala se sastoji od 20 čestica, te ispituje stavove o rodnim ulogama u 4 domene: obrazovanju (6 čestica), obitelji (6 čestica), politici (2 čestice) i radu (6 čestica). Primjer čestice skale je: *„Muškarce i žene bi trebalo jednako poticati na daljnje školovanje/usavršavanje.”* Skala je konstruirana kao Likertova skala s 5 uporišnih točaka slaganja od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem) te je zadatak sudionika označiti stupanj slaganja uz svaku pojedinu tvrdnju. Sudionice nisu trebale izraziti svoje osobne stavove, nego je uputom od njih traženo da na navedene čestice odgovaraju onako kako smatraju da bi odgovarao njihov prosječni kolega sa studija. Ukupni rezultat na skali je suma svih odgovora podijeljena brojem čestica, a viši rezultat ukazuje na viši stupanj egalitarnosti. Dobivena je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije $\alpha=.96$, što je pokazatelj izrazito visoke pouzdanosti skale.

Skala težnje ka postignuću

Kao mjera potrebe za postignućem korištena je prilagođena i prevedena *Skala težnje ka postignuću* (Nikolić, Pavela i Šimić, 2014). Ova skala originalno je dio *Upitnika konflikta rodne uloge* (O'Neil i sur., 1986) koja je prvotno bila korištena kao mjera maskuliniteta, međutim danas se koristi i na uzorcima žena. Skala se sastoji od 11 čestica (primjer čestice: „*Pobjeda je mjera moje osobne vrijednosti i važnosti.*“) Likertovog tipa s 5 uporišnih točaka od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem), a zadatak sudionika je označiti stupanj slaganja uz svaku tvrdnju. Ukupan rezultat računa se kao suma odgovora podijeljena brojem čestica, a viši rezultat upućuje na izraženiju težnju ka postignuću. Dobivena je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije $\alpha=.82$, što je pokazatelj visoke pouzdanosti te je u skladu s prijašnjim mjerama pouzdanosti skale (Nikolić, Pavela i Šimić, 2014).

Modificirana ljestvica straha od uspjeha

Kao mjera straha od uspjeha korištena je skraćena *Modificirana ljestvica straha od uspjeha* (eng. *The FOSS-Straightforward*; Weeks, Jakatdar i Heimberg, 2010) čija je hrvatska verzija preuzeta iz diplomskog rada Bukvić (2016). Odabrana je navedena skala koja ima 16 čestica jer je pokazala veću pouzdanost od originalne Skale straha od uspjeha autora Zuckerman i Allison (1976) (prema Weeks, Jakatdar i Heimberg, 2010), koja uz navedenih 16 čestica sadrži i 11 obrnuto kodiranih čestica niskih metrijskih karakteristika. Primjer čestice je: „*Cijena uspjeha je prevelika odgovornost.*“, a zadatak sudionika je da uz svaku česticu označe svoj stupanj slaganja na 7 uporišnih točaka (1-uopće se ne slažem, 7-u potpunosti se slažem). Ukupan rezultat računa se kao suma svih odgovora podijeljena brojem čestica te viši rezultat upućuje na veću izraženost straha od uspjeha. Dobivena je pouzdanost tipa unutarnje konzistencije $\alpha=.80$, što je zadovoljavajuća i očekivana visina pouzdanosti korištene skale prema rezultatima Weeks, Jakatdar i Heimberg (2010).

Procjena ustrajanja i uspjeha

Za potrebe simulacijskog eksperimenta konstruirane su tri varijacije vinjete s hipotetskom situacijom mogućeg napredovanja na poslu (Prilog A). Situacija ukratko opisuje mogućnost napredovanja, prije čega je potrebno ustrajanje u zadatku kako bi se ostvarilo promaknuće u zamišljenom poslu iz struke. Situacije se razlikuju prema glavnim postulatima Teorije straha od uspjeha: (ne)natjecanju i rodu konkurenta. Dvije situacije su natjecateljske, s time da je u jednoj konkurent za promaknuće muškarac, a u drugoj žena. Treća situacija bila je kontrolna, bez natjecanja, u kojoj se ulaganje truda očitivalo u prikupljanju potrebne dokumentacije za promaknuće. Situacija je konstruirana tako da je valencija uspjeha bila konstanta i visoka (radno mjesto nakon promaknuća iz vinjete opisano je kao *posao iz snova s višom plaćom i statusom*). Imena konkurenata iz vinjete bila su varijacija istog imena u muškom i ženskom obliku (Kristijan i Kristina). Vodilo se računa da objekt koji je zadužen za odluku o promaknuću bude rodno neutralan, stoga se u vinjeti navodi riječ *uprava*, umjesto šefa ili šefice. Nakon prikazane vinjete sudionicama su postavljena pitanja procjene ustrajanja u zadatku i vjerojatnosti uspjeha, odnosno dobivanja promaknuća iz hipotetske situacije. Odgovore na ta pitanja sudionice su davale pomoću *klizača* od 0 do 100 posto procijenjene vjerojatnosti. Nakon ovih pitanja, studenticama je na sljedećoj stranici upitnika prikazana obavijest da su dobile promaknuće iz maloprije opisane situacije te je slijedio set pitanja o atribucijama uzroka opisanog uspjeha.

Modificirana Russellova skala kauzalnih dimenzija

Za potrebe ispitivanja kauzalnih dimenzija uzroka uspjeha, odnosno postignutog promaknuća u hipotetskoj situaciji, korištena je *Russellova skala kauzalnih dimenzija* (Kamenov, 1998). Skala ukupno ima 9 čestica te mjeri tri faktora (svaki faktor mjeri se trima česticama): stabilnost, podložnost kontroli i mjesto uzroka. Ukupni rezultat za svaki faktor računa se kao zbroj čestica podijeljen brojem čestica, a viši rezultat pokazuje veću stabilnost uzroka, veću podložnost kontroli uzroka te više internalno mjesto uzroka. Skala je tipa semantičkog diferencijala te je zadatak sudionica bio na skali od 1 do 9 procijeniti odgovara li uzrok njihovog promaknuća više opisanom lijevom ili desnom pojmu te označiti broj na skali onoliko blizu krajnjim pojmovima koliko je i njihov stupanj slaganja izražen. Primjer čestice i ponuđenih odgovora na polovima skale za faktor stabilnosti je „*Je*

li uzrok Vašeg promaknuća nešto: privremeno – trajno“, za faktor podložnosti kontroli: „*Je li uzrok Vašeg promaknuća nešto čime: ne možete upravljati – možete upravljati*“ te za faktor mjesta uzroka: „*Je li uzrok Vašeg promaknuća nešto što je: izvan Van – unutar Vas*“. U istraživanju je dobivena pouzdanost tipa unutarnje konzistencije subskale *stabilnosti* $\alpha=.39$, što je prenizak koeficijent pouzdanosti te je navedena subskala izbačena iz daljnjih analiza. Budući da ova subskala sadrži i posljednju česticu koja je ujedno jedina obrnuto kodirana, moguće je da su neke sudionice automatski odgovarale na već uvježban način ne čitajući pažljivo pitanje, a druge odgovarale u skladu s uputom, zbog čega je došlo do ovako niske pouzdanosti subskale. Dobivena pouzdanost tipa unutarnje konzistencije subskale *podložnosti kontroli* iznosi $\alpha=.87$ te subskale *mjesta uzročnosti* $\alpha=.67$ što su zadovoljavajuće razine pouzdanosti.

Mjera maskulnosti i femininosti studija

Iako se u stereotipno muška obrazovna područja ubrajaju prvenstveno tehničke i prirodoslovne znanosti te matematika (tzv. STEM područje), a u stereotipno ženska obrazovna područja društvene i humanističke znanosti (Weinreich-Haste, 1979), u istraživanju je bio cilj provjeriti percepciju sudionica o tome ima li na njihovom studiju, odnosno u struci više muškaraca, žena ili ih je podjednako. Na ovaj način omogućeno je dobivanje podataka o percepciji studentica svog studija kao više maskulinog, rodno ujednačenog ili femininog, umjesto kategoriziranja maskulnosti i femininosti studija isključivo prema obrazovnom području.

Postupak

Istraživanje je provedeno u travnju 2021. godine. Podaci su prikupljeni online anketom, objavom upitnika putem Facebook grupa studenata različitih sveučilišta i studijskih usmjerenja, vođeni popisom hrvatskih institucija visokog obrazovanja (Agencija za znanost i visoko obrazovanje, 2009). Anketni upitnik konstruiran je na platformi Survey monkey koja omogućava podjelu pitanja po slučaju, što je bilo važno jer je svakoj sudionici prikazana samo jedna od tri hipotetskih situacija po slučaju. Prvo su slijedila sociodemografska pitanja, zatim pitanja percepcije stavova o rodnim ulogama kolega sa studija te skala rodnog identiteta. Nakon toga prikazana je vinjeta te pitanja o atribucijama

uzroka uspjeha iz hipotetske situacije. Na kraju upitnika slijedila su pitanja o strahu od uspjeha te težnji ka postignuću. Sudionice su dale svoj pristanak na sudjelovanje te je za ispunjavanje upitnika bilo potrebno oko 10 minuta. U uputi je bilo naglašeno kako je sudjelovanje dobrovoljno i anonimno te da će se rezultati analizirati samo na grupnoj razini. Sudionicama je naglašeno da od ispunjavanja mogu odustati u bilo kojem trenutku te da se istraživanje provodi u svrhu izrade diplomskog rada.

Rezultati

Deskriptivni podaci

Prikaz rezultata započet ćemo prikazom deskriptivnih i statističkih pokazatelja za sve instrumente korištene u istraživanju (Tablica 2). Budući da je dimenzija stabilnosti *Russellove skale kauzalnih dimenzija* imala prenisu pouzdanost, ona nije korištena u daljnjim analizama.

Proveden je Kolmogorov-Smirnovljev test normalnosti distribucija te se pokazalo da sve skale statistički značajno odstupaju od normalne distribucije. Međutim, uzevši u obzir da je navedeni test dosta strog, izračunati su i koeficijenti simetričnosti i spljoštenosti. Njihova vrijednost je kod *Skale rodnog identiteta*, *Skale stavova o rodnim ulogama*, *Skale težnje ka postignuću* te *Modificirane ljestvice straha od uspjeha* unutar intervala $|1|$, što upućuje na to da kod ovih skala odstupanja od normalne distribucije nisu suviše velika. Korištenjem standardne pogreške koeficijenta spljoštenosti ($SD_K=0.225$) utvrđeno je kako se 95%-tni interval pouzdanosti koeficijenta spljoštenosti kod subskale *Podložnost kontroli* kreće od 0.79 do 1.67. Budući da je intervalom zahvaćena vrijednost 1, odstupanja od normaliteta nisu prevelika. Također, 95%-tni interval pouzdanosti koeficijenta spljoštenosti kod subskale *Mjesto uzročnosti* ($SD_K=0.225$) iznosi 0.657 do 1.539, zahvaća vrijednost 1 te ne odstupaju suviše od normalne distribucije. Međutim kod varijable *procjena vjerojatnosti ustrajanja* ni 95%-tni interval pouzdanosti koeficijenta spljoštenosti ($SD_K=0.225$, raspon od 10.09 do 10.97) ni 95%-tni interval pouzdanosti koeficijenta asimetričnosti ($SD_{YI}=0.113$, raspon od -3.155 do -2.71) ne zahvaćaju vrijednost 1 te je distribucija negativno asimetrična. Iako statistički pokazatelji ukazuju da distribucija varijable *procjena*

vjerojatnosti uspjeha ne odstupa suviše od normalne distribucije, grafički prikaz distribucije (Slika B.1 u prilogu) ukazuje da je ona bimodalna s dvije dominantne vrijednosti na procjeni uspjeha od 50% ($f=105$) i 100% ($f=74$). Stoga se u daljnjim analizama prilikom korištenja varijabli *procjena vjerojatnosti ustrajanja* i *procjena vjerojatnosti uspjeha* koristio neparametrijski statistički test zbog nezadovoljenog uvjeta normalnosti distribucija.

Tablica 2

Deskriptivno-statistički pokazatelji rezultata na korištenima mjerama

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>Y₁</i>	<i>K</i>	<i>D</i>	<i>p</i>
<i>Osobni rodni identitet</i>	470	2.71	0.408	1.3	4	-0.33	0.566	0.168	<.001
<i>Percepcija stavova o rodnim ulogama</i>	448	4.23	0.725	2	5	-0.94	-0.05	0.116	<.001
<i>Težnja ka postignuću</i>	462	2.95	0.663	1.18	5	0.068	-0.18	0.044	.031
<i>Strah od uspjeha</i>	465	4.06	0.791	2.06	6.44	-0.17	-0.18	0.047	.017
<i>Atribucije - podložnost kontroli</i>	469	6.64	1.74	1	9	-0.89	1.228	0.078	<.001
<i>Atribucije - mjesto uzročnosti</i>	471	6.72	1.53	1	9	-0.6	1.098	0.109	<.001
<i>Procjena vjerojatnosti ustrajanja</i>	471	95.07	10.6	28	100	-2.93	10.53	0.399	<.001
<i>Procjena vjerojatnosti uspjeha</i>	471	70.23	20.4	8	100	-0.05	-0.85	0.139	<.001

Legenda: *N*- broj sudionika, *M* - aritmetička sredina, *SD* -standardna devijacija, *Min.* – minimum, *Max.* – maksimum, *Y₁* – koeficijent asimetričnosti, *K*– koeficijent spljoštenosti, *D* – rezultat Kolmogorov-Smirnovljevog testa, *p*-stupanj rizika

Studentice su procjenjivale ima li u njihovoj struci i na njihovom studiju više muškaraca, žena ili je omjer muškaraca i žena podjednak. Njih 18.04% procijenilo je da njihov studij pohađa više muškaraca, 65.82% da ga pohađa više žena, dok je 16.14% sudionica procijenilo da njihov studij pohađa podjednak broj studentica i studenata. Što se tiče rada u struci, procjene omjera muškaraca i žena nešto su drugačiji: 31.63% studentica procjenjuje da u njihovoj struci radi više muškaraca, 44.37% da radi više žena, a njih 24% procjenjuje da je omjer muškaraca i žena u struci podjednak. Odnos procjene omjera muškaraca i žena na studiju i u struci po studijskim usmjerenjima prikazan je u Tablici B.1 (u prilogu).

Provjera odrednica straha od uspjeha

Kako bismo odgovorili na prvi problem istraživanja, prije provedbe višestruke regresijske analize prvojerena je povezanost korištenih varijabli Pearsonovim koeficijentom korelacije. Rezultati prikazani u Tablici 3 pokazuju da postoji značajna umjerena pozitivna povezanost između straha od uspjeha i težnje ka postignuću, odnosno što sudionice imaju izraženiji strah od uspjeha imaju i izraženiju težnju ka postignuću. Također, postoji značajna negativna povezanost između težnje ka postignuću i percepcije stava o rodnim ulogama, tako da što sudionice imaju izraženiju težnju ka postignuću, to percipiraju da njihovi kolege sa studija imaju tradicionalnije stavove o rodnim ulogama. Postoji i niska negativna značajna korelacija između maskulnosti/feminosti studija i rodnog identiteta studentica. Što se studentice više identificiraju s drugim ženama, to procjenjuju da na njihovim studijskim usmjerenjima ima više žena.

Tablica 3

Korelacijska matrica korištenih varijabli u višestrukoj regresijskoj analizi (N=431)

<i>varijabla</i>	Težnja ka postignuću	Rodni identitet	Percepcija stava o rodnim ulogama	Maskulnost/feminost studija
Strah od uspjeha	.231**	-.054	-.080	-.029
Težnja ka postignuću	-	.070	-.112*	.066
Rodni identitet		-	.041	-.146**
Percepcija stava o rodnim ulogama			-	-.077

Legenda: * - $p < .05$, ** - $p < .01$

Kako bi se provjerio doprinos rodnog identiteta studentica, težnje ka postignuću, percepcije stava o rodnim ulogama kolega na studiju te maskulnosti/feminosti studija u objašnjenju straha od uspjeha, provedena je višestruka regresijska analiza. Budući da se radi o parametrijskom testu, prvo su provjereni uvjeti za njeno korištenje. Kako bi se provjerilo postoji li problem s multikolinearnošću, izračunati su VIF i tolerancija. Maksimalni VIF iznosio je 1.04, a minimalna tolerancija 0.961, čime se odbacio problem s multikolinearnošću. Uvjet linearnog odnosa prediktora i kriterija ispitan je grafičkom analizom dijagrama raspršenja standardiziranih predviđenih vrijednosti i standardiziranih

reziduala (Slika B.2). Odnos reziduala i predviđenih vrijednosti procijenjen je LOESS metodom (lokalna regresija). Budući da procijenjena linija najboljeg pristajanja značajno ne odstupa od vodoravnog pravca, uvjet linearne povezanosti prediktora i kriterija je zadovoljen. Dijagram je sugerirao da postoje manja odstupanja u homoscedasticitetu, međutim budući da ona nisu prevelika, uvjet o homoscedasticitetu također je zadovoljen. Pomoću Q-Q plota (Slika B.3) provjeren je uvjet o normalnoj distribuciji rezidualnih vrijednosti. Budući da grafički prikaz pokazuje veliko preklapanje distribucija opaženih vrijednosti s normalnom distribucijom, uz tek mala odstupanja na krajevima distribucije gdje je i broj rezultata manji, ovaj uvjet je zadovoljen čime su zadovoljeni svi preduvjeti za korištenje višestruke regresijske analize.

Rezultati višestruke regresijske analize prikazani su u Tablici 4. Ona je statistički značajna, te je s maskuliniteta/femininiteta studija, težnjom ka postignućem, percepcijom stava o rodnim ulogama kolega i rodnim identitetom kao prediktorima objašnjeno 6.5% varijance straha od uspjeha. Jedini samostalni doprinos u objašnjenju varijance straha od uspjeha ima težnja ka postignuću, odnosno, studentice koje imaju izraženiju težnju ka postignuću imaju i izraženiji strah od uspjeha.

Tablica 4

Rezultati višestruke regresijske analize (N=431)

Prediktor	B	β	SD_B	t	p_t	F (df)	p_F	R^2
Maskulinitet/femininitet studija	-.048	-.048	0.048	-0.998	.319	7.445 (4, 430)	<.001	0.065
Težnja ka postignuću	.289	.243	0.056	5.113	<.001			
Percepcija stava o rodnim ulogama	-.051	-.047	0.051	-0.996	.320			
Rodni identitet	-.138	-.072	0.092	-1.504	.133			

Legenda: B – nestandardizirani regresijski koeficijent, β – standardizirani regresijski koeficijent, SD_B – standardna pogreška B , t – vrijednost t-testa za testiranje statističke značajnosti B , p_t – p-vrijednost t, F – vrijednost F-testa za testiranje statističke značajnosti modela, df – stupnjevi slobode F , p_F – p-vrijednost F , R^2 – koeficijent determinacije

Provjera utjecaja straha od uspjeha i vrste situacije na atribucije, procjenu uspjeha i ustrajanje

Kako bi se provjerilo postoji li značajna razlika u dimenziji mjesta uzročnosti atribuiranja s obzirom na strah od uspjeha i vrstu manipulativne situacije, provedena je složena analiza varijance za nezavisne uzorke, nacrt 2x3. Prije provedbe analize varijance, provjeren je uvjet o homogenosti varijanci pomoću Levenovog testa. Rezultat testa $F(5,458)=0.307, p=.909$ pokazuje da ne postoji statistički značajna razlika između varijanci nezavisnih skupina, čime je zadovoljen uvjet o homogenosti varijanci. Rezultati složene analize varijance pokazuju da postoji značajan glavni efekt straha od uspjeha na procjenu mjesta uzročnosti uspjeha iz hipotetske situacije uz malu veličinu efekta, $F(1, 458)=12.879, p<.01, \eta^2 = 0.027$. Studentice s niskim strahom od uspjeha procjenjuju da je uzrok njihovog uspjeha više internalan nego što to čine studentice s visokim strahom od uspjeha. Glavni efekt vrste situacije ($F(2, 458)= 0.808, p>.05$), te interakcija ($F(2, 458)= 0.129, p>.05$) ovih dviju varijabli nisu statistički značajni. Napravljen je i post hoc test kako bi se vidjelo postoji li razlika između razina varijable vrste situacije, te je Scheffeovim testom utvrđeno da ne postoji statički značajna razlika između situacija konkurencije s muškarcem i ženom ($p=.805$), između konkurencije sa ženom i bez konkurencije ($p=.4$) niti između konkurencije s muškarcem i bez konkurencije ($p=.780$). Deskriptivni podaci su prikazani u Tablici 5.

Tablica 5

Deskriptivni podaci za procjenu mjesta uzroka uspjeha s obzirom na strah od uspjeha i prikazanu situaciju (N=464)

vrsta situacije	nizak strah od uspjeha			visok strah od uspjeha		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
konkurencija - muškarac	6.99	1.512	83	6.42	1.646	74
konkurencija - žena	7.02	1.302	88	6.61	1.405	69
bez konkurencije	6.86	1.534	78	6.32	1.685	72

Legenda: *M* – aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija, *N* – broj sudionika

Kako bi se provjerio utjecaj vrste situacije i straha od uspjeha na procjenu podložnosti kontroli uzroka postignutog uspjeha, provedena je složena analiza varijance za

nezavisne uzorke jednadžbe 2x3. Prije provedbe testa provjerena je homogenost varijanci Levenovim testom $F(5,456) = 1.541$, $p = .176$ koji pokazuje da ne postoji statistički značajna razlika između varijanci nezavisnih skupina. Rezultat analize varijance pokazuje da postoji značajni glavni efekt straha od uspjeha na procjenu podložnosti kontroli uzroka uspjeha $F(1, 456) = 14.55$, $p < .01$ uz malu veličinu efekta $\eta^2 = 0.031$. Studentice koje imaju visoki strah od uspjeha procjenjuju da je uzrok uspjeha opisanog u hipotetskoj situaciji manje podložan kontroli od studentica koje imaju nizak strah od uspjeha. Glavni efekt vrste situacije na procjenu podložnosti kontroli uspjeha ($F(2, 456) = 1.26$, $p > .05$) te interakcija ($F(2, 456) = 0.823$, $p > .05$) dviju varijabli nisu statistički značajni. Proveden je i post hoc test kako bi se utvrdilo postoji li razlika između razina varijable vrste situacije, međutim Scheffeov test je pokazao da su razlika između situacija konkurencije s muškarcem i ženom ($p = .366$), između konkurencije sa ženom i bez konkurencije ($p = .42$) i između konkurencije s muškarcem i bez konkurencije ($p = .966$) statistički neznačajne. Deskriptivni podaci prikazani su u Tablici 6.

Tablica 6

Deskriptivni podaci za procjenu podložnosti kontroli uzroka uspjeha s obzirom na strah od uspjeha i prikazanu situaciju (N=461)

vrsta situacije	nizak strah od uspjeha			visok strah od uspjeha		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
konkurencija - muškarac	6.88	1.796	83	6.14	2.043	73
konkurencija - žena	6.95	1.451	87	6.63	1.539	69
bez konkurencije	6.92	1.527	78	6.15	1.899	72

Legenda: *M* – aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija, *N* – broj sudionika

Budući da varijabla procjene uspjeha u hipotetskoj situaciji značajno odstupa od normalne distribucije, kako bi se provjerio utjecaj vrste situacije i straha od uspjeha na procjenu uspjeha, korišten je neparametrijski ekvivalent složenoj analizi varijance za nezavisne uzorke, Scheirer-Ray-Hareov test. Test je pokazao da je glavni efekt straha od uspjeha statistički neznačajan $H(1,458) = 3.72$, $p = .05$. Glavni efekt vrste situacije je statistički značajan $H(2,458) = 77.38$, $p < .001$, a interakcija je statistički neznačajna

$H(2,458)=1.63$, $p>0.05$. Dunnov post hoc test pokazao je da postoji statistički značajna razlika između sve tri razine varijable vrste situacije (bez konkurencije – ženska konkurentica $p<.001$, bez konkurencije – muški konkurent $p<.001$, ženska konkurentica – muški konkurent $p<.01$). Odnosno, studentice procjenjuju najveću vjerojatnost uspjeha u situaciji bez konkurencije, statistički manju vjerojatnost uspjeha u situaciji sa ženskom konkurenticom, a najmanju vjerojatnost uspjeha u situaciji s muškim konkurentom. U Tablici 7 i na Slici 1 prikazani su deskriptivni podaci i grafički prikaz odnosa ovih varijabli.

Tablica 7

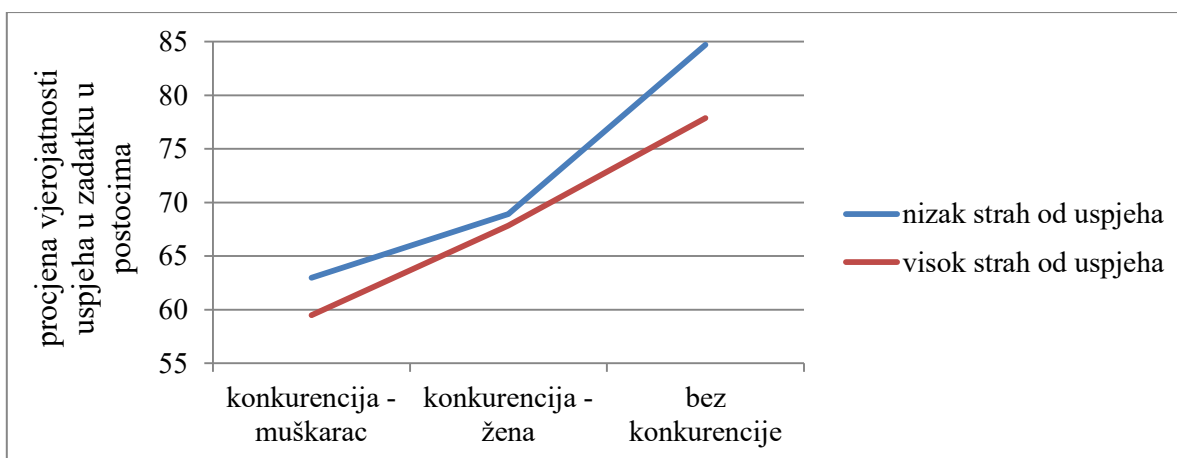
Deskriptivni podaci za procjenu vjerojatnosti uspjeha u hipotetskoj situaciji s obzirom na strah od uspjeha i prikazanu situaciju (N=464)

vrsta situacije	nizak strah od uspjeha			visok strah od uspjeha		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
konkurencija - muškarac	62.98	16.836	83	59.49	19.812	74
konkurencija - žena	68.91	18.975	89	67.86	18.242	69
bez konkurencije	84.71	17.993	77	77.88	18.848	72

Legenda: *M* – aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija, *N* – broj sudionika

Slika 1

Grafički prikaz utjecaja odnosa straha od uspjeha i vrste situacije na procjenu vjerojatnosti uspjeha u zadatku u hipotetskoj situaciji izražena u postocima (N=464)

Budući da varijabla procjena ustrajanja u zadatku također značajno odstupa od normalne distribucije, kako bi se provjerio utjecaj vrste situacije i straha od uspjeha na procjenu ustrajanja u zadatku, također je korišten Scheirer-Ray-Hareov test. Rezultat testa pokazao je da postoji značajan glavni efekt straha od uspjeha na procjenu ustrajanja u zadatku $H(1,458)= 7.346$, $p<.01$, što znači da studentice s niskim strahom od uspjeha procjenjuju veću vjerojatnost ustrajanja u zadatku od studentica s visokim strahom od uspjeha. Test je pokazao i značajni glavni efekt vrste situacije $H(2,458)= 17.7079$, $p<.01$ te je Dunnovim post hoc testom utvrđeno da postoji statistički značajna razlika između situacije bez konkurencije i u situaciji sa ženskom konkurenticom ($p<.001$) te između situacije bez konkurencije i u situaciji s muškim konkurentom ($p=.03$), ali da ne postoji statistički značajna razlika u procjeni vjerojatnosti ustrajanja između situacija s muškim konkurentom i ženskom konkurenticom ($p>.05$). Odnosno, studentice procjenjuju veću vjerojatnost ustrajanja u zadatku u situaciji bez konkurencije nego u situacijama s konkurencijom. Interakcija ovih dviju varijabli je statistički neznačajna $H(2,458)= 0.715$, $p>.05$. Deskriptivni podaci i grafički prikaz podataka prikazani su u Tablici 8 i na Slici 2.

Tablica 8

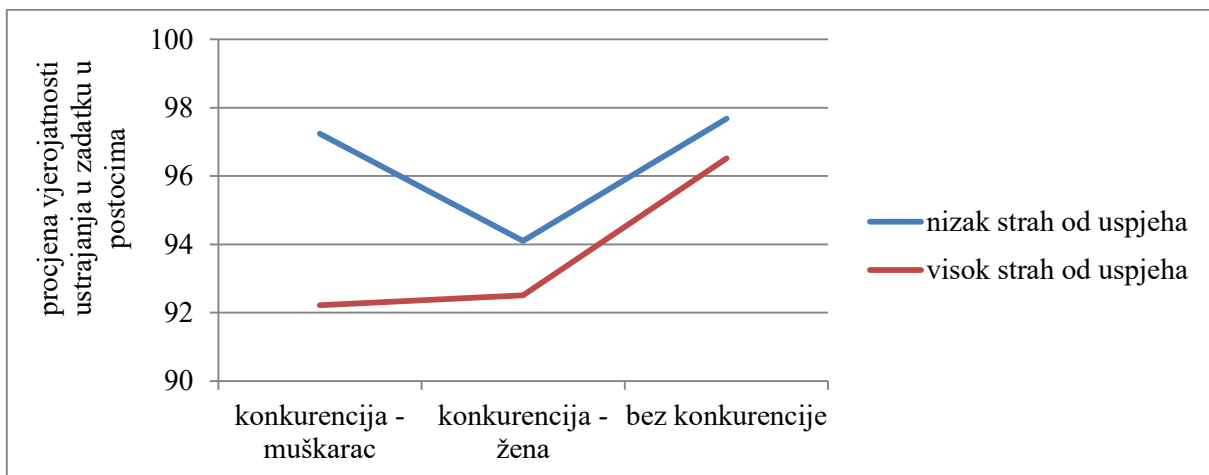
Deskriptivni podaci za procjenu vjerjatnosti ustrajanja u zadatku s obzirom na strah od uspjeha i prikazanu situaciju (N=464)

vrsta situacije	nizak strah od uspjeha			visok strah od uspjeha		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
konkurencija - muškarac	97.24	6.088	83	92.22	14.603	74
konkurencija - žena	94.10	10.210	89	92.51	11.813	69
bez konkurencije	97.68	8.413	77	96.51	10.108	72

Legenda: *M* – aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija, *N* – broj sudionika

Slika 2

Grafički prikaz utjecaja odnosa straha od uspjeha i vrste situacije na procjenu vjerojatnosti ustrajanja u zadatku u hipotetskoj situaciji izražena u postocima (N=464)

Rasprava

Tko ima strah od uspjeha?

U pokušaju pronalaska odgovora na prvi problem i otkrivanju prediktora straha od uspjeha kako bi se moglo identificirati kod kojih je studentica vjerojatnija pojava visokog straha od uspjeha, provedena je višestruka regresijska analiza. Međutim, ukupni regresijski model s prediktorima težnje ka postignuću, rodnog identiteta studentica, percepcije stavova kolega o rodnim ulogama i maskuliniteti/femininosti studija objasnio je tek 6.5% varijance straha od uspjeha. Budući da su statistički preduvjeti za višestruku regresijsku analizu provjereni i zadovoljeni, objašnjenje ovako malog koeficijenta determinacije ne bi trebalo ležati u statističkim teškoćama. To ukazuje na mogućnost da je strah od uspjeha širok konstrukt kojeg je teško objasniti manjim setom prediktorskih varijabli. Na isti problem naišla je i Mandal (2008) u čijem je istraživanju regresijskim modelom s čak sedam prediktora objašnjeno tek 11% varijance straha od uspjeha. Slično se događa i na hrvatskom uzorku u istraživanju Bukvić, Bukvić i Cujzek (2015) u kojem je hijerarhijskom regresijskom analizom s dva koraka i devet prediktora objašnjeno 19.1% varijance straha od uspjeha.

Jedini značajni samostalni doprinos u ovom regresijskom modelu imala je težnja ka postignuću i to saturacije $B=.289$. Drugim riječima, pokazalo se da studentice s višom težnjom ka postignuću imaju i viši strah od uspjeha. Ovi podaci su u skladu s hipotezom te

se i prema Teoriji straha od uspjeha Martine Horner strah od uspjeha javlja kod studentica s visokom potrebom za postignućem jer upravo one i jesu motivirane za uspjehom pa se i nalaze u situacijama u kojima se njihov uspjeh evaluira. S druge strane, žene koje imaju nisku potrebu za postignućem ni ne pokazuju interes za uspjehom, a time su se vjerojatno i rjeđe pronašle u situacijama gdje se njihov učinak evaluira, što moguće i smanjuje mogućnost razvijanja straha od uspjeha. Ovi podaci nisu u suglasju s istraživanjem Bukvić, Bukvić i Cujzek (2015) u kojem se pokazala negativna povezanost motiva za postignućem i straha od uspjeha. To je još jedan pokazatelj problematike povezanosti straha od uspjeha s motivom za postignuće o kojem govori Piedmont (1988) te potrebe za većim brojem istraživanja ovog konstrukta kako bi ga se moglo bolje razumjeti.

Drugi dispozicijski prediktor u regresijskom modelu bio je osobni rodni identitet koji nije imao samostalni doprinos u objašnjenju straha od uspjeha. Budući da se strah od uspjeha javlja radi očuvanja percepcije drugih o sebi kao femininim osobama, iznenađuje da one žene koje se identificiraju s tipičnim ženama nemaju više izražen strah od uspjeha. Međutim, Horner (1968) govori kako žene sa strahom od uspjeha uspješno obavljaju zadatke u području koje društvo smatra femininim. Stoga, primjerice, visoko feminina studentica na Učiteljskom fakultetu ne bi trebala osjećati strah od uspjeha jer je i učiteljsko zanimanje stereotipno feminino. Bilo bi korisno da su se uz rodni identitet u istraživanju mjerile rodne uloge, kao manifestacije rodnog identiteta, kako bi se uz femininost i maskulinost mogla izraziti i androgenost sudionica. Budući da žene koje se uključuju u stereotipno muška područja nisu nužno nisko feminine, već moguće visoko maskuline i visoko feminine, odnosno androgine (Viaene, 1979). U prilog tome, u istraživanju Mandal (2008) maskulinost se pokazala kao najbolji prediktor straha od uspjeha.

Nepostojanje značajnog samostalnog doprinosa percipiranih stavova o rodnim ulogama kolega moguće je objasniti kroz nekoliko metodoloških aspekata. Moguće je da je ispunjavanje Skale percepcije stavova o rodnim ulogama studenticama bilo nedovoljno jasno ili kognitivno prezahtjevno, budući da su sudionice na čestice trebale odgovarati iz pozicije zamišljenog prosječnog kolega sa studija, koji u realnosti ne postoji i moguće je teško zamisliv. Vjerojatno je za zaključiti da su studentice zamislile kolegu koji je njima

blizak, a očekivano je da se druže s grupom istomišljenika u kojoj su u manjoj mjeri percipirale rodne stereotipe. Osim toga, korištena skala mjeri eksplicitne stavove o rodnim ulogama, pojava valjanost skale je visoka, čime je izložena utjecaju socijalno poželjnog odgovaranja. Budući da rodni stereotipi kolega sa studija reflektiraju rodne stereotipe studija, koji je dio identiteta studentica, postoji mogućnost da su davale socijalno poželjne odgovore kako bi zaštitile svoje samopoštovanje. Tome u prilog idu i deskriptivni podaci koji pokazuju iznimno egalitarne stavove izmjerene na navedenoj skali ($M=4.23$, na skali 1-5). Moguće je da je korelacija s kriterijom smanjena i zbog suženog varijabiliteta unutar prediktorske varijable ($SD=0.725$, raspon 2-5). Drugi neznačajni prediktor koji mjeri socijalne čimbenike je bila mjera femininosti/maskulinosti studija mjerena procjenom pohađa li studij više muškaraca, žena ili je rodni omjer studenata podjednak. Iako se kao mjera stereotipno muških i ženskih studijskih usmjerenja mogla koristiti podjela prema području studija, u interesu ovog istraživanja upravo je bila procjena studentica kao mjera doživljaja okoline, važnija od objektivne mjere brojčanosti muškaraca i žena na fakultetu. S druge strane, iako bismo mogli reći da je neko područje stereotipno muško, poput prirodnih znanosti, unutar istog studijskog područja postoje specifični studiji koji više naginju femininim zanimanjima, poput nastavničkog smjera ili pak biologije koja se ubraja u više feminina studijska područja (Weinreich-Haste, 1979). Statistički govoreći, varijabla je kategorijalna tako da je automatski i smanjen koeficijent korelacije u odnosu na to kada bi varijabla bila kontinuirana. Teorijski gledano, moguće je da se ovaj prediktor nije pokazao značajnim jer studentice do sada nisu bile izložene rodnoj diskriminaciji na studiju u tolikoj mjeri u kojoj bi mogle biti na tržištu rada, što nije ni dovelo do predikcije straha od uspjeha na temelju maskulinosti/femininosti studija. S druge strane, indonezijsko istraživanje o prediktorima straha od uspjeha pokazalo je da je on više uvjetovan dispozicijskim nego socijalnim činiteljima, što može objasniti neznačajni doprinos ovih dvaju prediktora (Sahrah, 2011, prema Komalasari i sur., 2017). Ovim rezultatima tek je djelomično potvrđena prva hipoteza.

Kako se strah od uspjeha manifestira u obliku atribucija i ponašanja?

U drugom dijelu istraživanja proučavale su se manifestacije straha od uspjeha u hipotetskim situacijama koristeći simulacijski eksperimentalni nacrt u kojem se manipuliralo trima različitim vinjetama kako bi se provjerile druga, treća i četvrta hipoteza.

Prvo smo ispitali manifestira li se strah od uspjeha u obliku različitih kauzalnih dimenzija atribucija te je druga hipoteza djelomično potvrđena. Dimenzija stabilnosti uzroka nije se mogla provjeriti zbog premale pouzdanosti korištene skale. Rezultati pokazuju značajni glavni efekt straha od uspjeha na dimenziju *mjesta uzročnosti* uz malu veličinu efekta, međutim glavni efekt vrste situacije i interakcija bile su statistički neznčajni. Studentice s visokim strahom od uspjeha uzrok dobivanja promaknuća u hipotetskoj situaciji procjenjuju manje internalnim od studentica s niskim strahom od uspjeha, neovisno o tome jesu li imali muškog konkurenta, žensku konkurenticu ili nisu imali konkurenciju. Ovi podaci pokazuju vrlo ozbiljan efekt koji može imati negativne posljedice po studentice visokog straha od uspjeha u obliku neugodnih emocionalnih reakcija. Umjesto ponosa koji bi mogle doživljavati one žene koje uspjeh vide internalnim, studentice s visokim strahom od uspjeha mogle bi osjećati rezignaciju prema postignutom uspjehu zato jer ga smatraju posljedicom više vanjskih nego unutarnjih faktora (Weiner, 1986). Ovakvi rezultati i implikacije slažu se s istraživanjem Frieze i suradnika (1979) koji govore da žene osjećaju manje ponosa i općenito afekta u situacijama uspjeha, što dovodi do rezignacije. Složenom analizom varijance utvrđen je značajni glavni efekt straha od uspjeha na procjenu *podložnosti kontroli* uzroka uspjeha u hipotetskoj situaciji uz malu veličinu efekta. Studentice s visokim strahom od uspjeha uzrok dobivanja promaknuća smatraju manje pod vlastitom kontrolom od studentica s niskim strahom od uspjeha. Ovaj podatak također može imati vrlo važne implikacije, budući da kauzalna dimenzija podložnost kontroli kao posljedicu ima različito ponašanje usmjereno na postignuće te može utjecati na to hoće li netko ustrajati u zadatku ili od njega odustati (Weiner, 1986). Odnosno, rezultati pokazuju da studentice s visokim strahom od uspjeha podliježu riziku da zbog procjene manje podložnosti kontroli uzroka svojih postignuća i manje ustraju u zadatcima vezanim uz postignuće.

Treća i četvrta hipoteza odnosile su se na manifestacije straha od uspjeha u obliku procjene uspjeha i ponašanja, odnosno ustrajanja u zadatku. Treća hipoteza djelomično je potvrđena sa značajnim glavnim efektom vrste situacije na procjenu vjerojatnosti uspjeha, dok su glavni efekt straha od uspjeha i interakcija bili neznčajni. Rezultati pokazuju da studentice, neovisno o strahu od uspjeha, procjenjuju da je najveća vjerojatnost dobivanja promaknuća kada nemaju konkurenciju, nešto manja kada im je konkurencija žena, a najmanja kada im je konkurencija muškarac. Deskriptivni podaci pokazuju da je njihova procjena vjerojatnosti uspjeha u sve tri situacije iznad 50%, što pokazuje da ipak smatraju da imaju veću šansu dobiti promaknuće od konkurenata, bio on muškarac ili žena. Ovakvi podaci ne iznenađuju, budući da je i sama situacija konstruirana na način da upućuje na to da protukandidat/kinja ima nešto manju šansu za dobitkom promaknuća (*Kolega/ica je na ovo radno mjesto stigla nakon Vas te Vam se čini da imate vrlo dobre izgleda biti bolji.*) s ciljem održavanja vjerojatnosti uspjeha konstantim u svim situacijama. Prema *Teoriji očekivanja i vrijednosti* (Wigfield i Eccles, 2000), procjena vjerojatnosti uspjeha odgovarala bi očekivanjima uspjeha koji su oblikovani socijalim kontekstom, percepcijom i kognitivnom obradom istoga te motivacijskim čimbenicima poput vlastitih ciljeva i kompetentnosti, ali i procjenom situacijskih aspekata kao što je težina zadatka. Najveća procjena uspjeha u situaciji bez konkurencije u skladu je s *Teorijom očekivanja i vrijednosti* (Wigfield i Eccles, 2000), budući da je i opisani zadatak u toj situaciji bio najlakši, odnosno kako bi se ostvarilo promaknuće u situaciji bilo je potrebno samo prikupiti i ispuniti potrebnu dokumentaciju. S druge strane, dvije situacije s konkurencijom bile su jednako opisane i imale su objektivno jednako težak zadatak, a svejedno se pokazala značajna razlika u procjeni vjerojatnosti uspjeha u konkurenciji s muškarcem i ženom. Prema navedenom modelu rezultati upućuju na to da je ovo očekivanje studentica odraz socijalnog okruženja ili vlastitog iskustva konkuriranja s muškarcima i ženama. Očekivanje manje vjerojatnosti uspjeha u konkurenciji s muškarcima nego ženama sudionice su mogle stvoriti kroz percepciju ponašanja poznanika i posljedica njihovih ponašanja, iz stereotipa šire zajednice u kojoj se nalaze, iz medija koji odražavaju rodne stereotipe (Ward i Grower, 2020) ili iz vlastitog prijašnjeg iskustva kada su se našle u natjecateljskoj situaciji s muškarcima i ženama. Deskriptivni podaci o brojnosti muškaraca i žena na studiju i u struci

(Tablica B.1 u prilogu) ukazuju da žene unutar svoje struke percipiraju promjenu omjera muškaraca i žena u području rada u usporedbi sa studijem u korist muškaraca. To ide u prilog objašnjenju nižih očekivanja uspjeha u radu kada im je konkurent muškarac, budući da i same radno okruženje struke percipiraju nešto više maskulinim od svog studija.

Četvrta hipoteza također je djelomično potvrđena jer je Scheirer-Ray-Hareovim testom utvrđen značajni glavni efekt straha od uspjeha i značajni glavni efekt vrste situacije na procjenu ustrajanja u zadatku, dok je interakcija ovih efekata bila statistički neznačajna. Pokazalo se da studentice s niskim strahom od uspjeha procjenjuju veću vjerojatnost ustrajanja u zadatku kojim bi mogle ostvariti promaknuće, od studentica s visokim strahom od uspjeha. Također, pokazalo se da studentice u situaciji bez konkurencije procjenjuju veću vjerojatnost ustrajanja u zadatku, nego u situaciji s konkurencijom, bila ona žena ili muškarac. Deskriptivni podaci pokazuju da je procjenjeno ustrajanje u svim situacijama vrlo visoko ($M_{min}=92.22\%$), što je svakako pozitivan nalaz koji pokazuje da bi se studentice u ovakvoj situaciji potrudile postići uspjeh i da generalno streme ka postignuću i napredovanju u svojoj budućoj karijeri. Hipotetska situacija opisivala je vrlo specifičnu situaciju pa je samim time i mjera motivacije za postignućem, odnosno ustrajanje u zadatku vrlo specifično operacionalizirana. Prema Banduri (1997, prema Piedmont, 1988) specifične mjere uvjerenja više koreliraju s ponašanjem, stoga bi ovakvi podaci mogli implicirati buduće ponašanje studentica u realnoj situaciji mogućeg napredovanja u budućoj karijeri. Dobivene razlike moguće je objasniti Atkinsonovom *Teorijom očekivanja i vrijednosti* koja kaže da je težnja k uspjehu umnožak vjerojatnosti uspjeha, motiva za uspjehom i privlačnosti uspjeha. Vjerojatnost uspjeha bila je najveća u situaciji bez konkurencije, stoga je u toj situaciji i veća procjena ustrajanja nego u situacijama s konkurencijom. U okviru *Modela očekivanja uspjeha*, zadatak je lakši i cijena truda je manja (manja anksioznost i veća šansa da će se trud isplatiti) u situaciji bez konkurencije, stoga je i procjena vjerojatnosti ustrajanja veća. Razlike u procjeni ustrajanja prema visini straha od uspjeha također se mogu objasniti pomoću iste teorije i modela. Prema *Teoriji očekivanja i vrijednosti* i Teoriji straha od uspjeha Martine Horner, studentice s visokim strahom od uspjeha percipiraju uz pozitivne i negativne posljedice uspjeha, stoga im je

privlačnost promaknuća manja nego studenticama s niskim strahom od uspjeha koje ih ne očekuju. *Model očekivanja uspjeha* može ponuditi nešto dublje razumijevanje straha od uspjeha i njegovog utjecaja na procjenu vjerojatnosti ustrajanja kao ishoda. Koristeći navedeni model mogli bismo reći da studentice s visokim strahom od uspjeha u svojoj okolini percipiraju rodne stereotipe te primjećuju da su uspješne žene doživjele negativne posljedice od strane okoline zbog svog ponašanja koje nije bilo feminino, odnosno u skladu s njihovom rodnom ulogom. Moguće je da su i same doživjele situacije uspjeha za koje nisu bile potkrijepljene, već ih je okolina na neki način implicitno ili eksplicitno *kaznila* socijalnom izolacijom, komentarima u skladu sa stereotipima o rodnim ulogama ili umanjivanjem njihovog uspjeha. Takve informacije iz okoline djelovale bi na interpretaciju događaja i atribuiranje u tim situacijama, što bi djelovalo na njihove ciljeve, sliku o vlastitoj kompetentosti, emocije, vrijednosti i očekivanja. S očekivanjima o sebi kao nekompetentnima ili smanjenim vrijednostima zadatka dolazi i do smanjenog ustrajanja u zadatku. Tek djelomična potvrda hipoteza u drugom problemu moguća je posljedica i manipulacije korištene u istraživanju. Bilo bi poželjno provesti slično istraživanje i u prirodnim uvjetima, na uzorku koji je reprezentativan umjesto prigodan, kako bi se provjerila vanjska valjanost ovih nalaza.

Implikacije i prijedlozi za buduća istraživanja

Rezultati ovog istraživanja upućuju na to da strah od uspjeha nije zastarjeli konstrukt, već da se i danas normalno distribuira kod mladih žena. Također, rezultati pokazuju kako djevojke s visokim strahom od uspjeha imaju nešto neadaptivniji atribucijski stil od djevojaka s niskim strahom od uspjeha, što može posljedično negativno djelovati na njihova ponašanja i emocije. Stoga je potrebno detaljnije istražiti koje su djevojke najrizičnije za pojavu visokog straha od uspjeha te s njima provoditi atribucijski trening. Također, kako bi se smanjio strah od uspjeha potrebno je i dalje sustavno raditi na smanjenju rodnih stereotipa i diskriminacije u društvu.

Budući da nedostaje istraživanja o strahu od uspjeha u području rada (Komalasari i sur., 2017), u kojem je rodna neravnopravnost i dalje vrlo prisutna, svakako bi bilo potrebno detaljnije istražiti njegovo nastajanje, ali i moguće posljedice u kontekstu radne

okoline. U budućim istraživanjima bilo bi korisno uključiti i muške sudionike kako bi se mogle uspoređivati rodne razlike u strahu od uspjeha, ali isto tako uvrstiti mjeru rodnih uloga. Prilikom ispitivanja stavova o rodnim ulogama, bilo bi korisno koristiti implicitnu mjeru ili ispitivati stavove šire zajednice koji nisu toliko vezani uz identitet sudionika kako bi se smanjilo socijalno poželjno odgovaranje. Također, bilo bi korisno provesti još istraživanja na području Hrvatske, gdje je strah od uspjeha rijetko istraživano, kako bi se istražilo funkcioniranje ovog konstrukta u suvremenom društvenom kontekstu našeg podneblja, s ciljem stvaranja kvalitetnih intervencija za smanjenje straha od uspjeha i njegovih negativnih posljedica za pojedince, ali i društvo u cjelini.

Zaključak

U ovom istraživanju cilj je bio provjeriti predviđaju li strah od uspjeha određeni osobni i socijalni faktori te provjeriti njegove pokazatelje u obliku kauzalnih atribucija uspjeha, procjene vjerojatnosti uspjeha i ustrajanja u specifičnoj hipotetskoj situaciji napredovanja u karijeri. Prediktorskim skupom objašnjeno je 6.5% varijance straha od uspjeha, sa značajnim samostalnim doprinosom težnje ka postignuću, koji pokazuje da studentice koje imaju veću težnju ka postignuću doživljavaju i viši strah od uspjeha. Pokazalo se da studentice s višim strahom od uspjeha imaju manje adaptivni atribucijski stil od onih s niskim strahom od uspjeha, odnosno uzrok uspjeha vide manje internalnim i podložnim kontroli. Osim toga, studentice s visokim strahom od uspjeha procjenjuju manju vjerojatnost ustrajanja u zadatku od studentica niskog straha od uspjeha. Procjena uspjeha razlikovala se i prema vrsti situacije, pri čemu je najveća vjerojatnost uspjeha procijenjena u situaciji bez konkurencije, nešto manja kada je konkurencija žena, a najmanja kada je konkurencija muškarac. Također, procjena ustrajanja bila je značajno manja u situaciji s konkurencijom nego bez konkurencije te kod studentica s visokim, nego niskim strahom od uspjeha. Sve hipoteze djelomično su potvrđene. Dobiveni podaci upućuju na to da strah od uspjeha može imati nepovoljne posljedice po atribucijski stil studentica te njihove karijerne odluke u budućnosti, što poziva na osmišljavanje i provedbu adekvatnih intervencija.

Literatura

- Agencija za znanost i visoko obrazovanje (2009). *Mozvag - Preglednik studijskih programa*. <https://mozvag.srce.hr/preglednik/pregled/hr/podrucje/odabir.html>.
- Atkinson, J. i Feather, N. (1966). *A theory of achievement motivation*. Wiley and Sons.
- Bukvić, T. (2016). *Provjera konstrukta straha od uspjeha*. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Bukvić, T., Bukvić T. i Cujzek, M. (2015). *Strah od uspjeha kod hrvatskih zaposlenika*. Sveučilište u Zagrebu: Natječaj za dodjelu Rektorove nagrade.
- Breedlove, C. i Cicirelli, V. (1974). Women's fear of success in relation to personal characteristics and type of occupation. *Journal of Psychology*, 86, 181-190. <https://doi.org/10.1080/00223980.1974.9924815>
- CESI (2021). Rodna ravnopravnost. U: Kovačić, K. i Juran, B. (Ur.). *Provedba ciljeva održivog razvoja u Hrvatskoj – perspektiva civilnog društva*, (str. 41-48). Platforma za međunarodnu građansku solidarnost Hrvatske – CROSOL.
- Condry, J. i Dyer, S. (1976). Fear of success: Attribution of cause to the victim. *Journal of Social Issues*, 32(3), 63-83. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1976.tb02597.x>
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. (2020). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2020*. Zagreb.
- Ekler, T. i Yalcin Tilfarlioglu, F. (2020). A Study on the Possible Effects of the Fear of Success and Rejection Sensitivity on Academic Success. *Journal of Social and Economic Research*, 22(38), 164-186.
- Frieze, I.H., Fisher, J., Hanusa, B., McHughe, M.C. i Valle, V.A. (1979). Attributions of the causes of success and failure as internal and external barriers to achievement in women. U: Sherman, J. i Denmark, F. (Ur.). *Psychology of women: Future directions of research*, (str. 520-552). Psychological Dimensions.

- Gore, J.S., Thomas, J., Jones, S., Mahoney, L., Dukes, K. i Treadway, J. (2016). Social factors that predict fear of academic success, *Educational Review*, 68(2), 155-170. <https://doi.org/10.1080/00131911.2015.1060585>
- Gore, J. S., Wilburn, K. R., Treadway, J. R. i Plaut, V. C. (2011). Regional Collectivism in Appalachia and Academic Attitudes. *Cross-Cultural Research*, 45(4), 376–398. <https://doi.org/10.1177/1069397111403396>
- Gruber, J., Mendle, J., Lindquist, K. A., Schmader, T., Clark, L. A., Bliss-Moreau, E., Akinola, M., Atlas, L., Barch, D. M., Feldman Barrett, L., Borelli, J. L., Brannon, T. N., Bunge, S. A., Campos, B., Cantlon, J., Carter, R., Carter-Sowell, A. R., Chen, S., Craske, M. G., Cuddy, A. J. C. i suradnici (2020). The Future of Women in Psychological Science. *Perspectives on Psychological Science*, 16(3). <https://doi.org/10.1177/1745691620952789>
- Horner, M. S. (1972). Toward an understanding of Achievement-Related Conflicts in Women. *Journal of social issues*, 28(2), 157-175. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1972.tb00023.x>
- Janda, L. H., O'Grady, K. E. i Capps, C. F. (1978). Fear of success in males and females in sex linked occupations. *Sex roles*. 4(1), 43-50. <https://doi.org/10.1007/BF00288375>
- Kamenov, Ž. i Galić, B. (2011). *Rodna ravnopravnost i diskriminacija u Hrvatskoj. Istraživanje „Percepcija, iskustva i stavovi o rodnoj diskriminaciji u RH“*. Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH.
- Kamenov, Ž. (1998). *Socijalna (ne)prikladnost prosudbe o uzrocima ponašanja temeljene na grupnoj pripadnosti*. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Komalasari, Y., Supartha, W. G., Rahyuda, A. G. i Manuati Dewi, G. A. (2017). Fear of Success on Women's Career Development: A Research and Future Agenda. *European Journal of Business and Management*, 9(11), 60-65.

- Kosakowska-Berezecka, N., Jurek, P., Besta, T. i Badowska, S. (2017). Self-Presentation Strategies, Fear of Success and Anticipation of Future Success among University and High School Students. *Frontiers in Psychology*, 8, 1-12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01884>
- Mandal, E. (2008). Fear of Success among Students – Range and Predictors. *The New Educational Review*, 15(2), 209-215.
- Murphy, R. J. L. (1978). Sex differences in examination performance: do these reflect differences in ability or sex-role stereotypes? *Educational Review*, 30(3). 259-263. <https://doi.org/10.1080/0013191780300308>
- Nedović, M., Ivanković, D. i Mišević, D. (2015). Stakleni strop – položaj žena u sustavu znanosti. *Obrazovanje za poduzetništvo*, 5(1), 91-98.
- Nikolić, M. Pavela, I. i Šimić, N. (2014). Skala težnje ka postigoću. U: Ćubela Adorić, V., Penezić, Z., Proroković, A. i Tucak Junaković, I. (Ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika Svezak 7*, (str. 43-48). Sveučilište u Zadru.
- O'Neil, J. M., Helms, B. J., Gable, R. K., David, L. i Wrightsman, L. S. (1986). Gender-role conflict scale: College men's fear of femininity. *Sex Roles* 14, 335–350. <https://doi.org/10.1007/BF00287583>
- Patterson, M. M. (2012). Self-Perceived Gender Typicality, Gender-Typed Attributes, and Gender Stereotype Endorsement in Elementary-School-Aged Children. *Sex Roles*, 67, 422–434. <https://doi.org/10.1007/s11199-012-0184-9>
- Piedmont, R. L. (1988). An Interactional Model of Achievement Motivation and Fear of Success. *Sex Roles*, 19(7/8). 467-490. <https://doi.org/10.1007/BF00289719>
- Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova (2020). *Izješće o radu za 2020. godinu*. https://www.prs.hr/application/images/uploads/IZVJESCE_O_RADU_2020_Pravo_branit.pdf

- Sorrentino, R. M. i Short, J. A. (1974). Effects of fear of success on women's performance at masculine versus feminine tasks. *Journal of Research in Personality*, 8(3), 277–290. [https://doi.org/10.1016/0092-6566\(74\)90038-5](https://doi.org/10.1016/0092-6566(74)90038-5)
- Stanculescu, E. (2013). University Students' Fear of Success from the Perspective of Positive Psychology. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 78, 728–732. DOI: 10.1016/j.sbspro.2013.04.384
- Thayer, L. (2021). An Uneven Playing Field. *Observer*, 34, 28-34.
- United Nations. (n.d.). *Gender Equality*. The Global Goals for Sustainable Development. <https://www.globalgoals.org/5-gender-equality>
- Viaene, N. (1979). Sex differences in explanations of success and failure. U: Hartnett, O., Boden, G i Fuller, M. (Ur.), *Sex-role stereotyping*, (str. 117-139). Tavistock Publications.
- Ward, C. (1978). Is there a motive in women to avoid success? *Human Relations*, 31, 1055-1067. DOI:10.1177/001872677803101203
- Ward, L. M. i Grower, P. (2020). Media and the Development of Gender Role Stereotypes. *Annual Review of Developmental Psychology*, 2, 177-199. <https://doi.org/10.1146/annurev-devpsych-051120-010630>
- Weeks, J. W., Jakatdar, T. A. i Heimberg, R. G. (2010). Comparing and contrasting fears of positive and negative evaluation as facets of social anxiety. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 29(1), 68-94. <https://doi.org/10.1521/jscp.2010.29.1.68>
- Weiner, B. (1986). *An Attributional Theory of Motivation and Emotion*. Springer-Verlag.
- Weinreich-Haste, H. (1979). What sex is science? U: Hartnett, O., Boden, G i Fuller, M. (Ur.), *Sex-role stereotyping*, (str. 168-181). Tavistock Publications.

- Wigfield, A. i Eccles, J. S. (1992). The development of achievement task values: A theoretical analysis. *Developmental Review*, 12(3), 265–310. [https://doi.org/10.1016/0273-2297\(92\)90011-P](https://doi.org/10.1016/0273-2297(92)90011-P)
- Wigfield, A. i Eccles, J. S. (2000). Expectancy–Value Theory of Achievement Motivation. *Contemporary Educational Psychology*, 25(1), 68–81. <https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1015>
- Zimmerman, C. A., Carter-Sowell, A. R., i Xu, X. (2016). Examining Workplace Ostracism Experiences in Academia: Understanding How Differences in the Faculty Ranks Influence Inclusive Climates on Campus. *Frontiers in Psychology*, 7. 1-9. DOI: 10.3389/fpsyg.2016.00753

Prilozi

Prilog A

Vinjeta natjecateljske situacije s muškim kandidatom

Nakon studija počeli ste raditi na radnom mjestu u struci na kojem ste oduvijek htjeli raditi. Nakon godinu dana, uprava Vam je najavila da ste ušli u uži krug selekcije za promaknuće, što znači da biste, ukoliko dobijete promaknuće, nastavili raditi svoj posao iz snova, ali uz veći status, veću plaću i bolje radne uvjete.

Vaša konkurencija u utrci za promaknuće je kolega Kristijan, koji je zaposlen na istom radnom mjestu kao Vi. Kolega je na ovo radno mjesto stigao nakon Vas te Vam se čini da imate vrlo dobre izgleda biti bolji. Kako bi Vaši nadređeni procijenili koga odabrati za promaknuće, potrebno je izvan radnog vremena riješiti nekoliko radnih zadataka kojima će procijeniti Vas kao radnike, a za čije rješavanje će Vam otprilike trebati 20 sati. Zadatke morate predati za tjedan dana, a na temelju uspješnosti njihove riješenosti, uprava će odlučiti jeste li bolji Vi ili Vaš kolega.

Vinjeta natjecateljske situacije sa ženskom kandidatkinjom

Nakon studija počeli ste raditi na radnom mjestu u struci na kojem ste oduvijek htjeli raditi. Nakon godinu dana, uprava Vam je najavila da ste ušli u uži krug selekcije za promaknuće, što znači da biste, ukoliko dobijete promaknuće, nastavili raditi svoj posao iz snova, ali uz veći status, veću plaću i bolje radne uvjete.

Vaša konkurencija u utrci za promaknuće je kolegica Kristina, koja je zaposlena na istom radnom mjestu kao Vi. Kolegica je na ovo radno mjesto stigla nakon Vas te Vam se čini da imate vrlo dobre izgleda biti bolji. Kako bi Vaši nadređeni procijenili koga odabrati za promaknuće, potrebno je izvan radnog vremena riješiti nekoliko radnih zadataka kojima će procijeniti Vas kao radnice, a za čije rješavanje će Vam otprilike trebati 20 sati. Zadatke morate predati za tjedan dana, a na temelju uspješnosti njihove riješenosti, uprava će odlučiti jeste li bolji Vi ili Vaša kolegica.

Vinjeta kontrolne situacije bez natjecanja

Nakon studija počeli ste raditi na radnom mjestu u struci na kojem ste oduvijek htjeli raditi. Nakon godinu dana, uprava Vam je najavila da ste odabrani za promaknuće, što znači da biste nastavili raditi svoj posao iz snova, ali uz veći status, veću plaću i bolje radne uvjete.

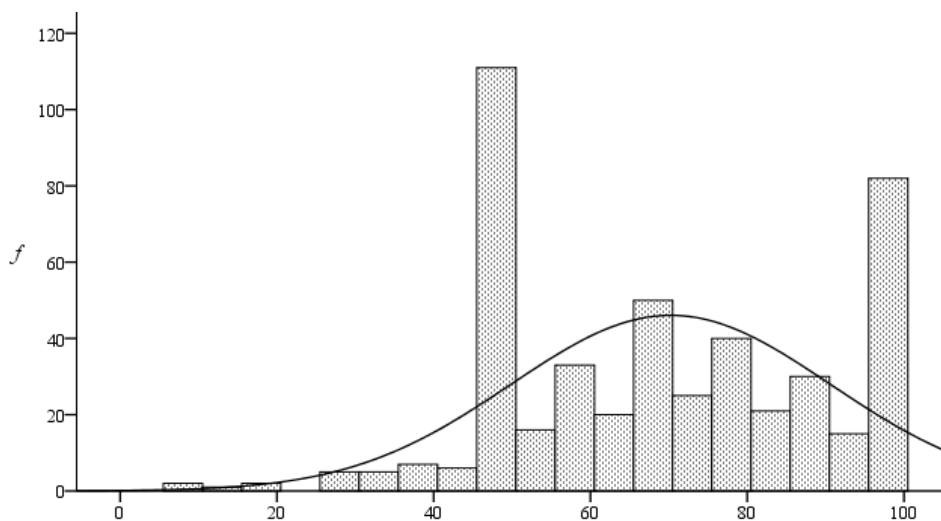
Kako biste ostvarili ovo promaknuće, uprava Vas je zamolila da u roku od tjedan dana predate određene ispunjene dokumente potrebne za pravno ostvarenje Vašeg novog radnog mjesta.

Prilog B

Distribucije ispitivane kao statistički preduvjeti parametrijskih testova

Slika B.1

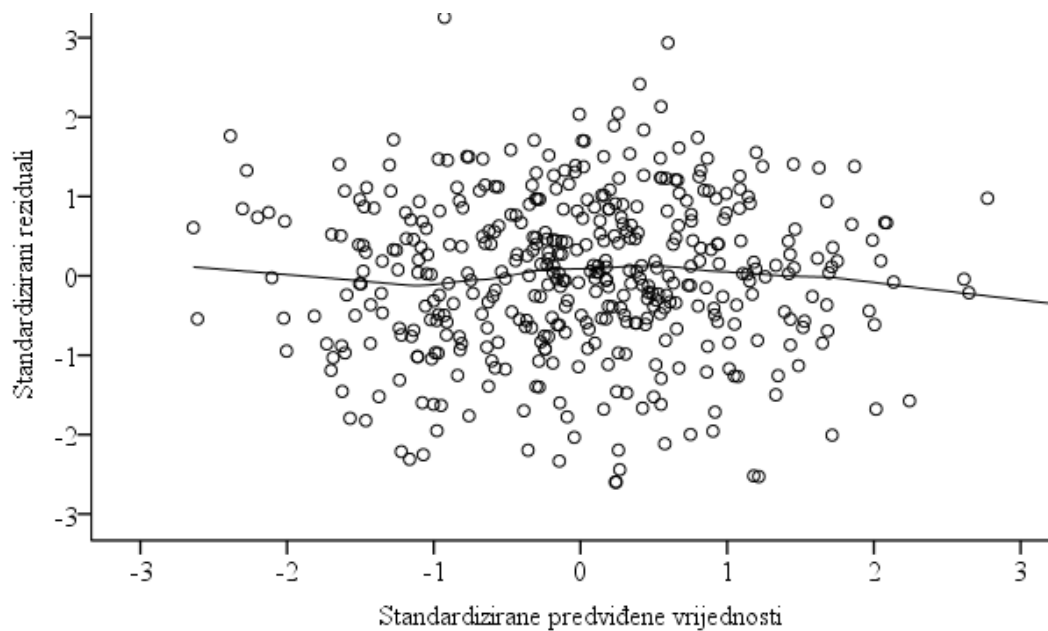
Grafički prikaz distribucije rezultata za varijablu procjena vjerojatnosti uspjeha (N=471)

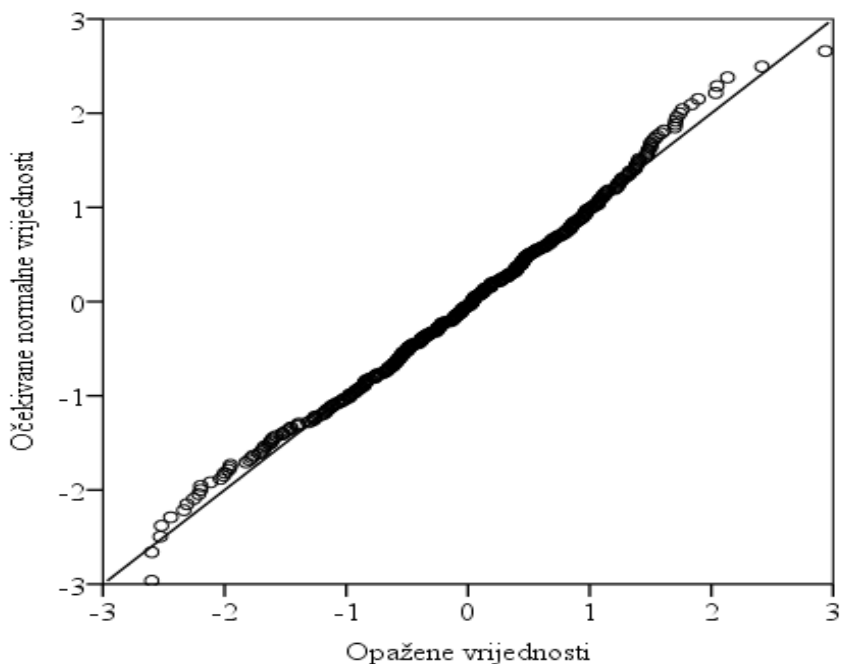

Legenda: f- frekvencija odgovora, x-os-vrijednosti varijable

Slika B.2

Dijagram raspršenja standardiziranih reziduala i standardiziranih predviđenih vrijednosti s linijom najboljeg pristajanja (N=431)

Slika B.3*Q-Q plot standardiziranih reziduala (N=431)***Tablica B.1***Prikaz frekvencija odgovora o omjeru muškaraca i žena na studiju i u struci prema području studija (N=471)*

<i>Područje studija</i>	<i>Studij</i>			<i>Struka</i>		
	<i>M</i>	<i>Ž</i>	<i>Jednako</i>	<i>M</i>	<i>Ž</i>	<i>Jednako</i>
Biomedicina i zdravstvo	0	66	12	9	42	27
Biotehničke znanosti	0	13	0	2	6	5
Društvene znanosti	6	138	33	29	99	48
Humanističke znanosti	5	62	7	11	51	12
Interdisciplinarna područja znanosti	2	6	0	1	3	4
Prirodne znanosti	5	11	7	12	6	5
Tehničke znanosti	66	11	17	84	1	9
Umjetničko područje	0	4	0	0	1	3
Ukupno	84	311	76	148	209	113

Legenda: M – više muškaraca, Ž – više žena